

Stogodišnji rat

Bešlić, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2013

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:508382>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera
Filozofski fakultet
Preddiplomski studij filozofije i povijesti
Katarina Bešlić

Stogodišnji rat

Završni rad

Mentor: Prof.dr.sc Stjepan Sršan

Osijek, 2012.

Sažetak

Stogodišnji rat najznačajniji je sukob u Europi u srednjem vijeku, najkrvaviji i s najdalekosežnijim posljedicama za razvoj tada zaraćenih strana Engleske i francuskih zemalja. Taj sukob broji brojne bitke, opsjedanja tvrđava, pustošenja, velike ljudske i materijalne žrtve, što se i danas misli pod slikom rata u srednjem vijeku. Taj je sukob čiste materijalne prirode i nastao je zbog težnje za što većom vlašću i područjima ekspanzije engleskih vladara, što je dodatno potaklo brojno spletkarenje i političke prepirke i previranja kod obiju zaraćenih strana. Kao i obično, seljaci i ostali napolitički angažirani ljudi podnijeli su glavninu tereta ovog rata što je dovelo do razvoja svijesti o slobodi i daljnjem unutarnjem političkom i demokratskom napretku obiju zemalja.

Ključni pojmovi: Stogodišnji rat, dugi luk, Ivana Orleanska, viteštvo, kasni srednji vijek

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Stogodišnji rat.....	5
2.1. Uzroci rata	5
2.2. Revolucionarne promjene u načinu ratovanja tijekom Stogodišnjeg rata.....	6
2.2.1. Plaćeničke snage i unovačeni strijelci.....	6
2.2.2. Feudalna struktura francuske vojske.....	7
2.2.3. Prednosti engleski dugog luka	8
2.2.4. Visoka cijena rata	8
2.2.5. Oružja na barut	10
2.3. Tijek rata.....	11
2.3.1. Prva faza rata 1337.-1360.....	11
2.3.2. Druga faza rata 1360.-1414.	12
2.3.3. Završna faza rata.....	13
2.3.4. Kronologija bitaka koje su se odvale u Stogodišnjem ratu	14
2.4. Društveno-politički i gospodarski aspekt Stogodišnjeg rata	18
2.4.1. Utjecaj rata na društvene pobune i žakerija.....	18
2.4.2. Odnos monarhije i plemstva.....	19
2.4.3. Odnosi između monarhije i gradova u Francuskoj	20
2.4.4. Političke i gospodarske prilike u Engleskoj za vrijeme Stogodišnjeg rata.....	22
2.4.5. Popis važnijih engleskih i francuskih vladara i zapovjednika	28
3. Zaključak	30
4. Popis literature	31
5. Popis priloga	Error! Bookmark not defined.

1. Uvod

Stogodišnji rat bio je isprekidan ratni sukob između Kraljevine Engleske i Kraljevine Francuske koji je trajao 116 godina i to od 1337. do 1453., a u tom su se vremenu izmjenjivala razdoblja intenzivnog ratovanja s razdobljima mira. Rat je počeo engleskom ekspanzijom na francuskom tlu, a završio istjerivanjem Engleza s francuskog tla, izuzev grada Calaisa i okolice.

Stogodišnji rat bio je prekretnica u mnogo pogleda. Rat je pridonio nacionalnom osvješćivanju obiju zaraćenih strana, a gledano s vojne strane u njemu su primijenjena nova oružja i taktike koja su dalekosežno utjecala na ratove koji će se kasnije voditi. Pojavom stalne vojske prvi puta u Srednjem vijeku potpuno je napušten sustav vojske feudalnih vazala što je vojsku učinilo ubojitijom i moćnijom pa se iz svih tih razloga smatra da je Stogodišnji rat najznačajniji sukob u povijesti srednjovjekovnog ratovanja.

Ovaj rad donosi prikaz Stogodišnjeg rata kroz sve važnije aspekte što znači da se rad sastoji od dijela koji objašnjava uzroke rata, sam tijekom ratovanja, političke, gospodarske i ostale prilike, revolucionarne elemente u naoružanju i vojnoj taktici, prikaz svake od pojedinih zaraćenih strana što se politike tiče. Također je tu tablica u kojoj su kronološkim slijedom zabilježeni svi veći sukobi i bitke, ali i popisi engleskih i francuskih vladara i značajnijih osoba koji su ostavili svoj trag u navedenom razdoblju.

2. Stogodišnji rat

2.1. Uzroci rata

Uzroci skretanja engleske vanjske politike od Škotske prema Francuskoj mogu se naći u mnogo većem bogatstvu Francuske u usporedbi sa bogatstvom Škotske ili Irske, ali to ustvari nije sve. Ni Škotska ni Irska nisu imale nikakvog stvarnog značaja za englesku trgovinu, dok je kraljevina Francuska obuhvaćala dvije pokrajine koje su u tom pogledu bile od životne važnosti. To je bila Flandrija, centar industrije vune i Gaskonja, koju su engleski kraljevi još uvijek držali kao feudalni posjed. Gaskonja je bila glavni pribavljač vina i soli i bila je važna kao baza za uvoz željeza. Stogodišnji rat bio je stvaran odraz sve veće moći trgovačkog kapitala u Engleskoj, kao i velikog interesa u trgovini vunom od strane velikog i uplivnog dijela zemljoposjednika. Njegov pravi uzrok bila je namjera da se Engleska, Flandrija i Gaskonja, koje su već bile povezane trgovačkim vezama, dovedu pod jedinstvenu političku kontrolu, i zbog toga su glavne vojničke operacije bile vršene u Flandriji i Gaskonji. Krajem 13. Stoljeća Flandrija je definitivno poprimila gradski karakter i njeni su gradovi bili više manufakturni, nego trgovački centri. Bilo je utvrđeno da je u Ganu od 50 000 stanovnika njih 30 000 direktno ovisilo o industriji vune. U Ganu, Brižu, Meklinu i ostalim gradovima u kojima je prerađivana vuna malobrojna klasa bogatih trgovaca, koji su davali vunu tkačima da je prerade u sukno, stvorila je usko povezanu oligarhiju koja je kontrolirala gradske vijećnike. Od oko godine 1250., među tkačima su izbijali štrajkovi i oružani ustanci. Godine 1280. izbila je opća pobuna, u kojoj je tkačima pomogao flandriski grof i ostali plemići koji su htjeli slomiti moć gradova. Trgovci, koji su bili poraženi ovim savezništvom, tražili su pomoć francuskoga kralja, koji je sa svoje strane bio spreman iskoristiti prilike da učvrsti svoju vlast nad upola nezavisnom Flandrijom. U tijeku cijele generacije vodile su se ogorčene borbe. Godine 1303. tkači su slomili glavninu francuskog feudalnog plemstva u ogorčenoj bitci kod Kurtrea i jedno kratko vrijeme zadržali kontrolu nad gradovima. Vječite svađe između tkača i končara omogućile su trgovcima da ponovo osvoje vlast u ključnom gradu Ganu i tada se grof od Flandrije obratio za podršku engleskom kralju. Bruge Ipr, koji su još bili u rukama tkača, ponudili su pomoć Edwardu IV, s tim da će ga priznat za vladara Flandrije i Francuske. Godine 1327. je engleska vlada izvršila sjajan diplomatski

potez. Zabranivši izvoz vune u Flandriju uzrokovala je neposrednu krizu koja se može usporediti sa oskudicom pamuka u Lancashireu za vrijeme Američkog građanskog rata. Posljedica toga bilo je privremeno savezništvo svih klasa koje je podržavalo politiku rata protiv Francuske uz uslov da se ukine zabrana trgovine. Edward je imao sigurnu bazu za svoj rat.¹

2.2. Revolucionarne promjene u načinu ratovanja tijekom Stogodišnjeg rata

Bitka kod Crecyja 1346.godine: slom, masakr, ranjeni kralj bježi s bojnog polja na kojem je ostalo razbijeno vrhunsko francusko konjaništvo. Bitka kod Poitiersa 1356.godine: katastrofa, sramotna panika plemstva, kralja je zarobio neprijatelj. Težina francuskih poraza u prvom dijelu Stogodišnjeg rata to je veća imamo li na umu da je svaki put francuska strana imala brojčanu premoć, što je na bojnem polju dolazilo do izražaja zahvaljujući činjenici da je Francuska bila tri puta veća i imala četiri puta brojnije stanovništvo. Ipak, i ta nepobjediva engleska vojska u prvim godinama vladavine Edvarda III. nije uspjela postići zadani cilj. Kada su unutarnje borbe u Francuskoj omogućile Henriku V. spajanje dviju kruna, Lancasteri nisu uspjeli ni zauzeti, ni zadržati svoje teritorije južno od La Manchea. Da bi se objasnili ti paradoksi, potrebno je ispitati sredstva za ratovanje koja su dvije kraljevine imale na raspolaganju. U trenutku izbijanja sukoba Engleska je imala drugačije ratno iskustvo od Francuske. Kampanje koje je vodila protiv Velšana i Škota navikle su je na duge konflikte koji su se teško dobivali, i to uz pomoć resursa koje je osiguravalo novačenje na velikim feudalnim gospodarstvima. Bilo je nužno unovačiti trupe na više od 40 dana, a običaj je bio da se ne koriste na kontinentu, što je s gorčinom morao iskusiti Edvard I. 1297.godine. jednako složeno bilo je novačenje trupa u oblastima, povjereno komisijama array, koje su novačile pješništvo među najhrabrijima.²

2.2.1. Plaćeničke snage i unovačeni strijelci

Počevši od Edvarda I., kruna se više koristila plaćenicima koje je ugovorno angažirala. Rekrutacijske komisije nastavljale su u zapadnim oblastima i Walesu tražiti vješte strijelce dugim lukom (long bow), a ta se obaveza redovito izvršavala zbog straha od invazije s mora ili zbog nesigurne granice sa Škotskom. Srce vojske Edvarda III. I njegovih nasljednika činile su različite pratnje velikodostojanstvenika (retinues). Pratinju, odnosno pratioce osiguravali su kapetani uz pomoć ugovora, zvanih indentures, koji su utvrđivali obaveze ugovornih strana i, osobito, trajanje služenja vojske, iznos naknade, plaće, podjelu ratnog plijena i naknadu

¹ Morton, A.L., Istorija Engleske, Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“, Sarajevo, 1955., str. 71-72.

² Skupina autora, Povijest 7, Razvijeni srednji vijek, Europapress holding, Zagreb, 2007., str. 450-451.

gubitaka. S druge strane, kapetani su u svoju službu, također pomoću indentures, zapošljavali ljude koje su mogli osigurati. Taj se sustav prije i snažnije razvio u Engleskoj jer se prilagođavao društvu u kojemu feudalni režim više nije bio stvarnost. Stoga se stavrila potreba za novim personalnim odnosima među velikašima, vladarima i ljudima koji će im služiti u: taj su fenomen engleski povjesničari nazvali „bastardni feudalizam“. Tada stvaranje vojske plaćenika nije nipošto umanjivalo moć plemstva, iako je omogućavalo nekom pustolovu bez zemlje i sumnjiva porijekla da sebi osigura mjesto pod suncem. Vojska je ionako bila podložna zapovijedima kraljevske aristokracije i dobivala je na snazi angažmanom retainersa (slugu) koji su je često doživotno služili.³

2.2.2. Feudalna struktura francuske vojske

Struktura francuske vojske temeljila se na kraljevskom „pozivu“ (semonce) upućenom svim vazalima koji su posjedovali feud, a koji su činili jezgru konjaništva. Njihova služba nije bila u klasičnom smislu feudalna, jer kada bi se jednom okupili na zbornom mjestu, s njima se postupalo kao s običnim dobrovoljcima: postrojavali su ih francuski maršali i prepušteni su vojnoj administraciji koja im je plaćala svaki dan boravka u službi. Kralj se koristio resursima *arriere-ban*, osiguravajući na taj način ili novac ili pješačke trupe: kontingente „običnih“ vojnika. Nije bilo isključeno ni angažiranje plaćenika, a o tome nam svjedoči i novačenje strijelaca iz Genove, no ta je pojava bila ograničena, baš kao i korištenje *retenue* pisama, sličnih engleskim *indentures*. Upravo su „obični“ borci bili proglašeni krivi za prve poraze. Froissart, vjerni tumač plemićkih predrasuda, u usta Filipa VI. Prije opsade Calaisa stavio je sljedeću optužbu: „To su samo gubitnici i smetnje i... ljudi se u bitci tope kao snijeg na suncu: to se lijepo vidjelo u bitci kod Crecyja, kod Blanchetaquea, u Caenu... i na svim mjestima gdje su se vodile bitke i... nije ih više htio imati, osim strijelaca iz gradova i *bonnes villes* (privilegirani kraljevski gradovi)“. Pučki su slojevi sa svoje strane optuživali vitezove za nesposobnost i izdaju nakon poraza kod Poitiersa, a optužbe su vodile sve do protuplemićke pobune kao što je bila žakerija. Stoga ne čudi da je nakon 1360.godine institucija *arriere-ban* (feudalac poziva u vojsku) postao zastarjelim. U drugoj polovici 14.stoljeća kralj se sve više koristio *retenue* pismima, ali ona su u svojim odredbama bila elastičnija nego engleska, jer ugovor nije predviđao ograničenja te je omogućavao otpuštanje plaćenika nakon sukoba. No, tako je istodobno izložio Francusku sustavnom pljačkanju ovlaštenih vojnih bandi, koje su otada živjele o trošku stanovništva. Reket tih „gopodarskih ratova“ bio je protuteža stvaranju plaćeničke vojske. Pokušaji Karla V. da se

³ Isto., str. 451-452.

osolobodi te muke protjerujući putolove iz Francuske i zapovijed iz 1374.godine toga mudroga kralja pokazali su preslabima da saniraju zlo koje će trajati gotovo koliko i rat. Upravo je potreba za njihovim obuzdavanjem prisilila Karla VIII. Na stvaranje stalnih postrojba 1445.godine i na stvaranje postrojbe franačkih strijelaca 1448.godien; tim je odredbama Francuska krenula prema stvaranju moderne stajaće vojske.⁴

2.2.3. Prednosti engleski dugog luka

Superiornost Engleza u prvoj fazi sukoba bila je omogućena ne samo vojnom organizacijom njihova kraljevstva, nego i činjenicom što su ih vodili iskusni zapovjednici, koji su imali stožu disciplinu, prije svega, tehnološku prednost zahvaljujući uporabi velikog i brzog velškog luka, koji je bio tako brz da je jedan strijelac mogao odapeti šest strijela dok bi strijelac iz samostrela tek napunio svoje oružje. Long bow je bio učinkovit i bog svoje preciznosti i zbog panike koju bi prouzrokovala kiša ubojitih strijela u neprijateljskim redovima. Strah je povećavala i grmljavina topa koji je kod Crecyja prvi put viđen na francuskom tlu. Već su s Ivanom Dobrim francuski kraljevi uvidjeli potrebu za preuzimanjem vojnog aparata, uključujući u svoju vojsku konjanike i strijelce, uz povećanje svog utjecaja na postrojbe. Preokret pod Karlom V. nije ovisio samo o jačanju autoriteta i podizanju discipline, nego i o primjeni nove strategije: osiguravši Englezima, koji su uvijek ostali vjerni svom ratovanju upadima, manevarski prostor, prisilio ih je na iscrpljivanje u teškim i neplodnim ekspedicijama. Toj taktici spaljene zemlje, koja svjedoči o ravnodušnosti prema patnjama vlastitih podanika i izaziva zgražanje današnjih povjesničara i pokudu suvremenika, pridružila se vještina uporabe ispljujuće tehnike gerilskog načina ratovanja koja je bila u skladu s rapoloživim sredstvima.⁵

2.2.4. Visoka cijena rata

Rat je zbog napretka vojne tehnike vrlo mnogo stajao; vojni oklop bio je sve teži, a košulje od željezne žice koje su početkom 14.stoljeća pokrivala veći dio tijela vojnika sada su bile sporedan element košulje od prstenova, koja ih je štitila od glave do pete zahvaljujući metalnim pločicama. Izračunalo se da je između 1300. i 1350. Godine za oklop konjanika trebalo utrošiti 24 radna dana, 1450.godine dva mjeseca. U međuvremenu je oprema ratnika pješaka koji su bili bolje oklopljeni i naoružani postala još skuplja, a vrijednost joj je s 30 do 40 radnih dana dosegla tri mjeseca. Razvoj artiljerije i baruta koji su se češće počeli upotrebljavati u

⁴ Kosminski, E.A., Povijest srednjega vijeka, Školska i pedagoška izdanja nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb, 1946., str. 93-95.

⁵ Perroy, Edouard, The Hundred Years War, Capricorn Books, 1965., str. 272.

posljednjoj četvrtini 14.stoljeća te povećanje njihova broja koji se osjetilo već od 15.stoljeća, razni tipovi topova i pojava velikih bombi, sve su to bili razlozi za nove i velike troškove. Tek će nakon Stogodišnjeg rata inovacija u vatrenom oružju prisiliti vojnu arhitekturu na prilagođavanje novim tehnikama opsade i napada. Ondašnje modifikacije dvoraca poduzimale su se zbog slabijeg korištenja bacačkog oružja (stroj za bacanje kamena, katapult i itd.) i usavršavanje sustava napada, koji su zahtijevali jačanje kosih zidova, podizanje bedema te sigurnije kretanje branitelja, zbog čega su građeni zatvoreni stražarski prolazi. Opsade su bili ključni trenutci ratnih zbivanja; simbolička vrijednost vezana za epizode kao što je ona u Calaisu ili oslobođenje Orleansa nadilazi puke anegdote. Pred engleskim upadima ili upadima plaćenika dvorac je bio zaštita, a tvrđava sigurno sklonište. Rat je povratio značenje važnosti fortifikacije koja se često nije mogla održati, utjecao je na njegovu obnovu i gradnju novih. Vladari i feudalni gospodari još su od doba Karla V. bili zaduženi za te radove i sve su morali sami plaćati; isto se dogodilo s autonomnim gradovima. Nakon uzbune koju su 1356.godine izazvale trupe Crnog princa na rijeci Loiri te upada bandi Roberta Knowlesa 1358.-1359.godine u predgrađu Orleansa, građani toga grada uvjerali su se da im treba jača zaštita nego što je bila ona koju su im pružale stare tvrđave, koje jedva da su obnavljene u 12.stoljeću i koje nisu štatile čak 15 gradskih župa. Pred upadima raspuštenih plaćenika koji su učestali od 1355.godine, pape su poticale građane Avignona da sagrađe nov obrambeni zid oko papinskog grada. U 15 godina to je grandiozno djelo privedeno kraju: 4330 metara zida koji je zatvarao gotovo 152 hektara. Snaga potrebe i nalozi vladara, osobito nakon zapovjedi 1358.godine, sjedinili su se i donijeli velike promjene u izgledu francuskih gradova. U zemlji su se tijekom čitavog stoljeća gradile, održavale i popravljale utvrde. Isto se događalo, a to se katkad zaboravlja, i na francuskom selu, i s istom posljedicom: s većim pritiskom poreznih davanja. Visoka cijena radova objašnjava često skromne radove i navođenje raznih izgovora. Prema B. Chevalieru, „trošak malog zida opsega 2km, s četiri ulaza i tridesetak tornjeva, uz neizostavan jarak“ apsorbirao je više od 40 godina porezne prihode prosječnoga grada; za (455.str.završ) obrambene je radove bilo nužno osigurati većinu gradskih proračuna, i to na štetu ostalih javnih radova: primjerice, 72% troškova Troyesa za 1359.godinu. dakako, graditeljska aktivnost nije se uvijek odvijala grozničavim tempom pa Contamine ima pravo kada veli da trebamo razlikovati uspone i padove, ali sinteza B. Chevaliera pruža nam uvid u novu dimenziju. Tijekom 1451.-1452., dakle, u godini „općeg mira“, fortifikacije su i dalje gutale 43% proračuna grada Provinsa. Isto je vrijedilo za sve ondašnje autonomne gradove, a gdje god bi se događalo da postotak dosegne i 60% ili 75%. Bila je riječ samo o utvrdama: njima valja i pridodati i plaćanje u novcu, kupnju oružja i streljiva, otkupnine i cijene primirja, pa će postati jasno zašto je za gradove Stogodišnjeg rat bilo vrijeme nesnosnog

poreznog pritiska. Sami su morali podnositi teret vlastite obrane. Suprotno od uvriježena mišljenja, nisu pape bili ti koji su plaćali gradnju zidina Avignona, već sami stanovnici, i to kroz trošarine na vino, sol i drugu robu. Zbog istih su se razloga uvećali neizravni porezi za potrebe kralja. Tako su osnovni proizvodi bili opterećeni dvostrukim porezima, gradskim i kraljevskim.⁶

2.2.5. Oružja na barut

Na bojnim poljima u tijeku Stogodišnjeg rata zadobila je smrtni udarac slava oklopljenog feudalnog konjaništva. Odlučan tehnički napredak, koji je viteze lišio njihove superiornosti, nije bio u pronalasku baruta, kako se često pretpostavljalo, nego u dugačkom luku. On je izvježbanog seljaka učinio ravnopravnim sa njegovim lordom, koga je lišio prava na naročite povlastice i položaje ratničkog specijaliste. Barut je u početku bio važan kao oružje za opsjedanje, jer je razbio glasine da je tvrđava nepobjediva. Teška puška, mušketa, nije se pojavila sve do samog kraja srednjeg vijeka. Puška je prvi put upotrebljena u Njemačkoj, a u Englesku je uvezena za vrijeme Rata ruža od stranih plaćenika u službi Edwarda IV. Mušketa je u početku u svakom pogledu bila manje podesiva od luka. Imala je kratak domet, malu brzinu vatre i malu prodornu snagu. Ali ova osobina bila je izravnata činjenicom da su je mogli upotrebljavati i manje izvježbani ljudi, dok je za vještog lukostrijelca bila potrebna praksa cijelog života. Uvođenje teške puške pada u vrijeme opadanja slobodnjaka u Engleskoj na kraju 15. Stoljeća i u vrijeme kada je u vojsku regrutirano seosko stanovništvo bez zemlje i gradski proleterijat. Iako nas to odvodi prilično daleko od perioda u ovom poglavlju, poslije ovoga razdoblja u kome je pješadija bila najvažnija oružana snaga stvorila se nova konjica. Ova nova konjica nije bila oklopljena i uzimala je lakše i brže konje. Njen cilj je bio da iznenadnim jurišima i vatrom lakih pušaka razbije neprijateljske redove. To je bila konjica iz Tridesetogodišnjeg rata, konjica Ruperta i njegovih konjanika, i ona je, iako je bila uglavnom sastavljena od visoke gospode i njihovih pristaša, odraz društvene strukture u prijelaznom periodu između feudalizma i buržoaske ere. U sljedećem poglavlju ćemo vidjeti kako je ova konjica bila korištena od Cromwella i od engleske buržoazije u njihovoj borbi za vlast. Iako je revolucija u ratnoj tehnici proizašla iz promjene društvene strukture, ona je s druge strane djelovala na razvitak društva. Rat se industrijalizirao, upotrebljavajući sve složenija oruđa i zahtjevajući složenije financijske pripreme. Engleske trupe u Stogodišnjem ratu bile su redovno plaćene. Strijelci i pješaci dobivali su 3 *pensa dnevno, a vojnici na konju 6 pensa*. „Nabavljanje baruta i vatrenog oružja zahtijevali su industrija i novac, a to je bilo u rukama

⁶ Skupina autora, Povijest 7, Razvijeni srednji vijek., str. 454-456.

gradske buržoazije. Zbog toga je u početku vatreno oružje bilo oružje gradova i ojačane monarhije, koja je imala pomoć gradova protiv feudalnog plemstva.“ (Engels, Anti-Diring, str. 190).⁷

2.3. Tijek rata

2.3.1. Prva faza rata 1337.-1360.

Proglas francuskog kralja o konfiskaciji engleskih posjeda Guyenne, u svibnju 1337. smatra se početkom Stogodišnjeg rata. Zabranom izvoza engleske vune u Flandriju, neophodne flandrijskoj privredi, Edward III uspio je u toj pokrajini dobiti saveznika tako si osiguravši važan mostobran za ratovanje. Vojna djelovanja su se odvijala u Pikardiji, uzaludnom opsjedanju Tournai-a, a počela su i neprijateljstva na moru kada Francuzi izviđaju i napadaju obale Engleske. Nakon što su Francuzi razorili Portsmouth, Edward III je shvatio kako nema ništa od ratovanja u Francuskoj dok se ne osigura prevlast na moru pa je zato mobilizirao sve brodove i organizirao flotu od 200 jedinica i još dodatnih 50 i krenuo je na Flandriju. Francuzi su u međuvremenu planirali invaziju Engleske skupivši 200 brodova i 20.000 ljudi. Sukob ove dvije fote ishodio je strašnim francuskim porazom u kojem su izgubili 170 brodova i $\frac{3}{4}$ ljudstva u bitci kod Sluys-a. 1340. Godine popisano je primirje na dvije godine jer se Edward III trebao pozabaviti pitanjima oko škotskog prijestolja, ali već se 1342. vraća na francusko tlo kako bi preuzeo vlast u Bretagni. Djelovanja u Bretagni nisu davala značajnije rezultate. Odlučujuća bitka velikih francuskih i engleskih snaga odvila se kod Crécy-a 1346 godine gdje su se sukobili 3000 Edwardovih konjanika i 7000 strijelaca protiv snaga Filipa VI koji je brojao 8000 konjanika i 4000 pješaka. U toj je bitci poražena slavna francuska viteška konjica. Edward se ipak mora opovlačiti u Englesku, ali je usput opsjeo grad Calais kojeg osvaja 1347. Obje su zaraćene strane bile veoma iscrpljene pa se rat odgađa primirjima do 1355. U međuvremenu umire Filip V. i prijestolje dobiva njegov sin Jean II Dobri. Neuspjeh papinog posredovanja u sklapanju primirja Edward iskorištava i 1355. nastavlja rat. Ovoga puta je izmijenio ratnu taktiku i onda umjesto da osvaja gradove i provincije teži pljačkaškim i uništavajućim djelovanjima slomiti moral protivniku. Edward III pustoši Sjevernu Francusku, a njegov sin Edward Crni princ izbija čak do obale Sredozemnog mora. Francuzi izbjegavaju otvorene sukobe i povlače se u gradove. Crni princ pretovaren plijenom biva sustignut od vojske Jeana III Dobrog kod Poatie-a gdje se odvija velika bitka 19.IX. 1356 u kojoj pobjeđuju Englezi vođeni vještom taktikom Crnog princa. Opet dolazi do izražaja taktička premoć engleskih dugih strijelaca, iako su

⁷ Morton, A.L., Istorija Engleske., str. 74 – 75.

francuske strane bile brojnije (8000 konjanika na francuskoj strani, a 6000 konjanika i strijelaca na strani Crnog princa). Sam kralj Jean Dobri je zarobljen. Francusku potresa teška kriza zbog pljačke i raznih pobuna seljaka (žakerije). Cijela ova situacija je dovela do potpisivanja nepovoljnog primirja za Francuze u Bretigny-u u kojem su brojni francuski gradovi prešli pod vlast Engleske. To je primirje označilo završetak prve faze Stogodišnjeg rata.⁸

2.3.2. Druga faza rata 1360.-1414.

Kralja Jeana zamijenio je njegov sin Charles V. Već 1369. Osjetio se dovoljno jakim da se odazove pozivu gaskonjskih feudalaca za borbu protiv vojvode Gijene i kralja Engleske. Stogodišnji rat je tako ponovno nastavljen. Na sjeveru Francuske operacije je vodio John Lancaster sa snagama od 600 konjanika i 1500 strijelaca. Vojvoda Burgundije mu se nije opirao pa je ta vojska stigla do Ruana, ali je ipak bila prisiljena na povlačenje zbog bolesti. Pobjedonosni pohod nanovo poduzet sjevernom Francuskom od strane engleskog vojskovođe Roberta Knollysa prekinuo je Bertan De Geklen koji ga je porazio kod Le Mansa i natjerao u bijeg iz Francuske. 22.VI 1372. Francusko-talijanska flota porazila je englesku kod Rochelle-a osiguravši si tako prevlast na moru. Edward III bio je tako natjeran da pošalje još veće snage u napad na Francusku. Snage pod zapovjedništvom Johna Lancastera iskrcavaju se 3.VIII kod Cale-a gdje su htjeli izvesti odlučujući udarac francuskoj vojsci. No, Francuzi poučeni primjerom iz ranijih bitaka mijenjaju taktiku i udaraju protivnika manjim akcijama. Iako su Johnove snage prošle kroz veći dio Francuske ipak su pogođene glađu, bolestima i stalnim francuskim udarima bile prisiljene na povlačenje u Englesku prosincu iste godine. Francuzi su se nakon toga uputili u Gienu i Normandiju. John Lancaster se ponovno uputio u Francusku 1378. Sa snagama od 3000 konjanika i 3000 strijelaca, no ovaj put, po prvi put u povijesti Europe i s artiljerijom. Te su snage tri mjeseca opsjedale Saint Malo i neuspješne su se vratile u Englesku. Posljednju kampanju u Francuskoj vodio je najmlađi sin Edwarda III, Thomas Gloster, koji je krenuo prema Cale-u u Bretagni. Francuski kralj Charles VI naredio je da se sve pred engleskom vojskom uništava i da se povlači bez većih sudara sa njom. Thomas je prodro u Bretagnu u opsjeo Nant, ali ga je izdaja Jean-a IV., vojvode Bretagne primorala na povlačenje u Englesku čime završava period engleskih pohoda na Francusku. Francuzi su tako zadali taktički poraz Engleskoj i postepeno su zauzimali važna engleska uporišta. Zbog unutrašnjih nemira i u Francuskoj i u Engleskoj sukobi se odgađaju, umiru kraljevi Edward II (1377.) i Charles V (1378.). Mladi kralj Engleske, Richard II., ženi se

⁸ Skupina autora, Vojna enciklopedija 9, Izdanje redakcije vojne enciklopedije, Beograd, 1975., str. 160-161.

kćerkom novog kralja Francuske, Charlesa VI., što otvara mogućnost konačnog primirja, ali engleskog kralja rođak Henry od Bolingbruka, što francuski feudanci iskorištavaju za ponovno izazivanje sukoba. U Francuskoj se također odvija borba za prevlast između dvije struje, armanjske i burgundske što prelazi u građanski rat u Francuskoj. Henry IV. koristi situaciju i potpomaže obje strane kako bi ih oslabio, ali Francuska uspijeva osloboditi sve teritorije pod vlašću Engleske na svojem području. No, sve jači sukobi definitivno oslabljuju Francusku iznutra.⁹

2.3.3. Završna faza rata

Engleski kralj Henrik V., potomak nove dinastije Lancaster, koji na prijestolje stupa 1413., želi pridobiti za svoje ciljeve plemstvo pa mu nudi osvajanje francuskih zemalja. Njegov je uspjeh munjevit.. U bitci kod Azincourta 1415. Porazio je francusko plemstvo, zauzeo Normandiju i približio se nadomak Parizu. Građanski rat posve je paralizirao Francusku, pogotovo nakon ubojstva Ivana Neustrašivog koje su počinili Armagnacovi, 1419. Uz savezničku pomoć novog burgundskog vojvode, Filipa Dobrog, Henrik V. nametnuo je Francuzima 1420. Mirovni ugovor u Troyesu: po tom je ugovoru Karlo VI .morao razbaštiniti svojeg sina, prijestolonasljednika, u korist samog Henrika V. koji je postao njegovim zetom. Kada 1422. Umiru oba kralja, a iza Henrika V. ostane samo sin star godinu dana, Francuska je u najtežem položaju. Da bi okončali s njom, Englezi prelaze Loiru i opsjedaju Orleans. No, tada se događa čudo: situacija se preokreće u korist Francuza zahvaljujući Ivani Orleanskoj, koja je probudivši nacionalni zanos, povela vojsku i oslobodila Orleans te odvela Karla VII.u Reims gdje je okrunjen za kralja 1429. Ali, ubrz nakon toga ona doživljava težak poraz u okolini Pariza gdje su je uhvatili Burgundžani i predali Englezima koji su je osudili na lomaču i spalili kao vješticu u Rouenu 1431. Karlo VII.i vojvoda od Burgundije pomirli su se 1435.i time oslabili položaj Engleza: Pariz je vraćen 1436., Normandija 1450., a Guyenne 1453.nakon pobijede kod Castillona, posljednje bitke u Stogodišnjem ratu. Englezima je ostao samo Calais i bez obzira na to što nije zaključen nikakav mirovni ugovor (nego kao i u vrijeme Karla V., samo primirje u Picquignyu 1475.), možemo reći da je Stogodišnji rat bio završen.¹⁰

⁹ Isto., str. 161-162.

¹⁰Carpentier, Jean, Lebrum, Francois, Povijest Francuske, Barbat, Zagreb, 1999., str. 106-107.

2.3.4. Kronologija bitaka koje su se odvale u Stogodišnjem ratu¹¹

Godina	Bitka	Pobjednik	Detaljnije
1337.	Bitka kod Cadsand-a	 Engleska	Započinju neprijateljstva. Branitelji Flemish-a u potpunom rasulu zbog engleskih dugih lukova koji su tada prvi puta korišteni na europskom tlu
1338.	Bitka kod Arnemuiden-a	 Francuska	Bila je to prva pomorska bitka Stogodišnjeg rata, ali i prva pomorska bitka u kojoj je korištena artiljerija. Bio je to brod Christopher koji je imao tri topa i jednu ručnu pušku.
1340.	Bitka kod Sluys-a	 Engleska	24 srpnja Edward III uništio je francusku flotu Filipa VI. Francuskog na obalama Flandrije osiguravajući tako da Engleska ne može biti napadnuta s mora i da se glavnina rata vodi na francuskom tlu
1340.	Bitka kod Saint-Omer-a	 Francuska	Ova je bitka bila kulminacija Edwardove kampanje i taktički je rezultirala neriješeno, no snage su morale biti povučene iz strateških razloga.
1340.	Ospada Tournai-a (1340)	 Francuska	Tournai je obranjen.
1345.	Bitka kod Auberoche-a	 Engleska	Engleska pobjeda dugim lukovima.
1346.	Bitka kod Caen-a	 Engleska	Caen je porušen.
1346.	Bitka kod Blanchetaque-a	 Engleska	Engleska je vojska uspješno zauzela rijeku.

¹¹ Curry, Anne, The Hundred Years War 1337.-1453., Osprey publishing, Leeds, 2002., str. 10-92.

1346.	Battle of Crécy	 Engleska	26. kolovoza engleski su strijelci glasovito pobijedili francusku konjicu blizu Somme u Picardy-u.
1346.– 1347.	Opsada Calais-a	 Engleska	Prvog kolovoza 1347, grad se predaje. Edward ne vrši pokolj nad preživjelim građanima i dopušta im da uz neku proviziju napuste grad.
1350.	Les Espagnols sur Mer	 Engleska	Engleska flota pobjeđuje Kastiljsku u bliskoj borbi.
1351.	Borba tridesetorice	 Francuska	Trideset francuskih vitezova iz Chateau-a Josselina pod Beaumanicorom pobijeduju trideset vitezova pod zapovjedništvom Pembroka i Roberta Bramborougha.
1352.	Bitka kod Mauron-a	 Engleska	10 kolovoza, mala pobijeda Britansko-engleskih snaga protiv Britansko-francuskih.
1353.	Zauzimanje Saint-Jean-d'Angély-a	 Francuska	
1353.	Zauzimanje Lusignan- a	 Francuska	
1353.	Bitka kod Combourn-a	 Engleska	
1354.	Bitka kod Montmuran-a	 Francuska	Uskrs, 1354, pobjeda Britansko-francuskih snaga protiv Engleza.
1356.	Bitka kod Poitiers-a	 Engleska	Edward Crni princ zarobljava kralja Johna II Francuskog. Francuska je u kaosu.
1364.	Bitka kod Cocherel-a	 Francuska	16 svibnja, u blizini Houlbec-Cocherela, pobijeda Britansko-burgundko-gaskonskih snaga protiv Navarsko-

			engleskih.
1364.	Bitka kod Auray	 Engleska	29 studenog kraj Bretonskog rata zbog sukcesije. Zauzet Guesclin.
1367.	Bitka kod Najera (Navarette)	 Engleska	Crni princ pobijedi Kastiljsko-francusku vojsku kod Najera-e u Kastilji.
1369.	Bitka kod Montiel-a	 Francuska	14 ožujka u Kastilji, Kastiljsko-francuske snage pobijedi snage Kastiljsko-portugalske vojske.
1370.	Bitka kod Pontvallain-a	 Francuska	4. Prosinca, Britansko-francuske snage pobijedi englesku vojsku.
1372.	Bitka kod La Rochelle-a	 Francuska	Kastiljsko-francuska flota pobijedi englesku, Engleska tada gubi dominaciju na moru i širi se piratstvo i obalno pljačkanje Francuza.
1382.	Bitka kod Roosebeke-a	 Francuska	27. Siječnja, Francusko-burgundsko-britansko-normanske snage pobijedi duplo veću vojsku Flamanije.
1385.	Francuska invazija Škotske	 Engleska	Jean Bečki uspješno ojačava Francusku flotu, iskrcava se u Škotskoj, ali je prisiljen na povlačenje.
1415.	Bitka kod Agincourt-a	 Engleska	25. listopada, Engleski strijelci pod Henryem V pobijedi Francusku pod Charlesom d'Albertom.
1418.	Opsada Rouen-a	 Engleska	Henry V. Engleski ponovno zauzima pristanište u Normandiju
1419.	Bitka kod La Rochelle-a	 Francuska	Kastiljska flota pobijedi Anglo-hansenatsku flotu.
1420.	Bitka kod Fresnay-a	 Engleska	3. ožujka ova bitka rezultira teškom porazom Francuske i Škotske vojske.

1421.	Bitka kod Baugé-a	 Francuska	22.ožujka Francuska i Škotska vojska Charlesa VII pod zapovjedništvom Earla od Buchana poražavaju engleske snage koje su bile pod zapovjedništvom kneza od Clarenca
1423.	Bitka kod Cravant-a	 Engleska	31. srpnja francuska i škotska vojska su poražene.
1423.	Bitka kod La Brossinière-a	 Francuska	26. studenog Britansko-francuske snage vrše pokolj nad engleskom vojskom.
1424.	Bitka kod Verneuil-a	 Engleska	17. kolovoza, Škotska vojska je teško poražena.
1426.	Bitka kod St. James-a	 Engleska	6 ožujka, francuska opsadna vojska pod Arthurom de Richemontom raštrkana je od strane male engleske vojske
1428.	Opsada Orléans-a	 Francuska	12 listopada – 8. svibnja 1429. engleske snage pod zapovjedništvom Earla od Salsburija, Earla od Suffolka i Earla od Shrewsburija opsjedaju Orleans, ali su prisiljeni na povlačenje nakon što dođu svježe snage pod Ivanom Orleanskom u ispomoć gradu.
1429.	Bitka kod Herrings-a	 Engleska	Engleske snage pod Sir John-om Fastolfom poražavaju Francusku i Škotsku vojsku
1429.	Bitka kod Jargeau-a	 Francuska	12. lipnja. francuske snage otimaju susjedno područje duž rijeke Loire. Englezi su pretrpjeli težak poraz.
1429.	Bitka kod Meung-sur-Loire-a	 Francuska	
1429.	Bitka kod Beaugency-a	 Francuska	Englezi predaju grad.
1429.	Bitka kod Patay-a	 Francuska	18 srpnja francuska vojska pod La Hireom, Richemontom,

			Ivanom Orleanskom i ostalim zapovjednicima probijaju snage engleskih strijelaca pod lordom Talbotom i vrše potjeru nad ostalim njegovim snagama što rezultira 2200 što zarobljenih, što ubijenih vojnika. Talbot je također zarobljen.
1435.	Bitka kod Gerbevoya	 Francuska	La Hire pobijedi engleske snage pod Arundelom .
1449.	Bitka kod Rouen-a	 Francuska	29. Listopada Francusko-britanske snage otimaju Rouen od engleske vojske.
1450.	Bitka kod Formignya	 Francuska	Francuske snage pod knezom Burbonskim i Richemontskim pobijedi engleske snage pod Thomasom Kyrielliem. 3774 Engleza je poginulo, dok je njih oko 1500 zarobljeno.
1453.	Bitka kod Castillon-a	 Francuska	Francuska vojska vođena Jeanom Bureau-om pobjeđuje Englesku vojsku pod Johnom Talbotom što označuje kraj Stogodišnjeg rata. To je također bila prva bitka u europskoj povijesti o čijem ishodu odlučujući faktor imaju topovi. John Talbot je poginuo zajedno sa još 4000 Engleza.

2.4. Društveno-politički i gospodarski aspekt Stogodišnjeg rata

2.4.1. Utjecaj rata na društvene pobune i žakerija

Rat je utjecao i na brojne ustanke koji su pogodili Francusku i Englesku. Reakcije na goleme poreze, očaj koji su izazvali ratni sukobi, bijes zbog poraza i sve jača sumnja da kralja savjetnici loše savjetuju i da je narod izdan, sve su to bili razlozi pobuna. Rat sa svoje strane nije bio jedini izvor nezadovoljstva. Te pobune, koje su često ujedinjavale gradove i sela, u jednom su potezu ujedinile razne društvene grupe međusobno različitih interesa koje su odveć oslobođene da bi se mogle prikazati pomoću jednostavnih shema. Tomu se pridodaje i činjenica da pisani ili sudski

izvori više-manje nisu bili naklonjeni pobunjenicima i nikad nisu stavljali u prvi plan njihove zahtjeve, planove i želje. Zato su ti pokreti i dalje u središtu historiografskih rasprava. To je i slučaj sa žakerijom, koja se dugo smatrala eksplozijom što ju je prouzorokovala bijeda, dok je G. Fourquin dokazao kako je imala svoj začetak u najbogatijem dijelu pariškog teritorija, a ne u najdepresivnijim zonama koje su ostale na marginama sukoba. Vezu koju povjesničar pariške okolice uspostavlja s pobunom i padom cijena poljoprivrednih proizvoda 1315.godine, a koja je uzrokovala nezadovoljstvo zajedno s rastom cijena obrtničkih proizvoda, kritizirao je Raymond Cazelles. On smatra da je neutemeljenom tumačiti žakeriju kao poljoprivrednu krizu i inzistirati na objašnjenju tih događaja stanjem na tržištu, već tvrdi da je žakerija „bila ruralna pobuna, a ne samo seljački pokret“. Prema njegovu mišljenju, kako je ustvrdio i S. Luce u svojoj *Histoire de la Jacquerie* (Povijest žakerije, 1894.), Etienne Marcel i pariški porotnici bili su začetnici pokreta koji je poveo seljake u napad na dvorce. Žakerija je bila društveni prosvjed koji je iskoristio politički pokret koji je htio plemstvu oduzeti prava, ali i političku funkciju, odnosno utjecaj na vlast. Ustanak u Engleskoj iz 1381.godine često se uspoređuje s francuskim nemirima iz 1358.godine. Ipak, u Engleskoj su seljaci dominirali od početka, dok je odaziv u gradovima bio skroman i često sramežljiv, a pokret je imao i jasne društvene ciljeve: oslobođenje kmetova i poništenje radničkih statuta koji su određivali najviše iznose plaća. Edwards je smatrao da je sve veća važnost poreznih pitanja od 1337.godine bio ono što je na odlučujući način pridonijelo integraciji običnih zastupnika i njihovu ujedinjenju i integraciji u parlament. Njegova su uvjerenja potvrdila Harrisova istraživanja koji je, izlazeći iz shema ustavne povijesti, objasnio kako je sredinom 14.stoljeća nastao blok običnih zastupnika, lordova i kralja kao reakcija na mogućnosti bogaćenja i društvenog uspona koje su prevrati na tržištu rada i zemljišta pružali seljacima nakon epidemije kuge. Takva nam analiza omogućuje razumijevanje činjenice da su pobunjenici 1381.godine željeli biti „pravi obični ljudi“¹².

2.4.2. Odnos monarhije i plemstva

Nemali je broj aspekata koji povezuju francusko plemstvo s onim stranim, osobito u fazi ravnoteže u odnosima koji su kralj i plemstvo dostigli oko 1360.godine i koju će omesti dinastičke borbe koje su buknule u oba kraljevstva nakon 1380. Godine. Jedan Hennemanov članak ističe da je nakon krize iz 1358.-1360.godine u Francuskoj došlo do zbližavanja monarhije i plemstva sa sjevera i istoka, koje se tijekom vladavine Filipa VI. Pokazalo neprijateljskim i samovoljnim, a koje je dalo najveći broj vojnih zapovjednika tijekom

¹²Skupina autora, *Povijest 7, Razvijeni srednji vijek.*, str. 470 - 473

sedamdesetih i osamdesetih godina. Razlog zbližavanja bili su događaji iz 1358.-1360., zahtjevi za oporezivanjem plemićke imovine te napadi na dvorce tijekom žakerije. Cazelles potvrđuje da je u prvim godinama svoga vladanja Ivan II. Bio „izrazito hladan prema plemstvu“ i dokazuje, poglavito analizom političkog osoblja koje je ustoličio u ožujku 1357.godine, da je plemstvo imalo odlučujuću ulogu u reformi države: „Ono je bilo pokretač države. Plemstvo je vodilo pokret koji je težio povratku korijenima, ograničavanju zloraba, općoj reorganizaciji, volji za vojnom učinkovitošću i rigoroznom administracijom .Cazellesova istraživanja pokazuju da je grupa ljudi koja je došla na vlast do 1360. godine vladala zemljom do kraja vladavine Karla V. „Političkoj hegemoniji plemstva“ pod takvim se vladarom, pridružilo i učvršćivanje njihovih privilegija i povećanje prihoda, i to zahvaljujući vojnim nagradama i udjelima u prihodima krune koje im je ova prepuštala smanjujući svoje prihode i stvarajući pravi fond za pomoć plemstvu. Cazelles naglašava, na tragu M. Reya, da se tijekom vladavine Karla V. uobičajila praksa kojom je kralj barunima i prinčevima prepuštao trećinu poreza, pomažući na taj način stvaranje klijentele i nagrađujući odanost. Zahvaljujući toj praksi iz doba vladavine Karla V., potkraj stoljeća doći će do vladavine vojvoda. Ova studija, kao i one što su joj prethodile, kose se s tradicionalnim tumačenjem francuskih povjesničara koje se temelji na suprotstavljanju Ivana Dobrog, „kralja plemića“ (Michelet) i njegova mudrog i pragmatičnog nasljednika, čiji se lik danas promatra daleko iznijansiranije zbog nepovjerenja u svjedočenje Christine de Pisan. Još nije napuštena shema koju je u doba romantizma nametnuo Augustin Thierry, savez krune i buržoazije koji je nadjačao Crkvu i feudalce, što je, prema B. Gueneeu, bila najtrajnija ostavština što ju je vladavina Luja Filipa ostavila Francuskoj. Ta je shema dugo vremena iskrivljavala razumijevanje odnosa Kraljevine Francuske i državna teritorijalnih kneževa, sve dok Perroy nije doveo u pitanje „feudalni“ karakter tih kneževina koje danas bolje poznajemo zahvaljujući brojnim istraživanjima. U tom smislu istraživači francuske povijesti nakon Filipa Lijepog često su podcjenjivali utjecaj plemstva u vladanju državom, jednako kao što je pozornost istraživača društvene i regionalne povijesti bila koncentrirana na gospodarske teškoće aristokracije, ne vodeći računa o njezinoj političkoj snazi. Jednostavno je prebaciti odgovornost za nemire koji su od 1422. Tresli Englesku na borbe oko kraljevstva kada je prijestolje pripalo nesposobnim vladarima kao što je bio Henrik VI. Jednako je tako propast pragerie u Francuskoj označila promjenu odnosa plemstva i monarhije koja se teško može objasniti Hennemanovom shemom.¹³

2.4.3. Odnosi između monarhije i gradova u Francuskoj

¹³ Isto., 473 - 475

Jesu li gradovi bile političke sile? Obradujući u svojoj Povijesti urbane Francuske odnose između vladara i gradova, J. Rossiaud se prisjeća kako je u Francuskoj historiografska tradicija „dugo suprotstavljala razdoblje nemira i autonomne gradove te restauriranu monarhiju i dekadentne gradove“. Istina je, kako smo vidjeli, da je grad iz obrambenih razloga pospješivao stvaranje novih urbanih administracija, ali Rossiaud primjećuje da su se oni stvarali uz pomoć kralja i kneževa i da je njihova autonomija ovisila o pravu, koje je mogla dodijeliti samo kraljevska vlast, na nove poreze i ubiranje onih starh. Etienne Marcel zasigurno je previdio zajedničku akciju gradova, čak i njihovu federaciju, ali bez rezultata. Samo su malobrojne općine na jugu Francuske početkom 1358.godine prihvatile njegove inicijative, a još je manje bilo onih koje su prihvatile njegov simbol: kukuljicom s bojama Pariza. Politiku iščekivanja ili protivljenja koju Cazelles objašnjava podsjećajući da je uz odanost monarhiji „stvarnost Kraljevstva bila takva da je Pariz bio samo jedan od brojnih gradova u kojem su lokalni odnosi, na razini velikih i malih pokrajinskih država, bili dovoljni za zadovoljavanje svačijih potreba“. Nakon krize 1356.-1358.godine gradovi su i dalje predstavljeni na lokalnom i regionalnom planu, ali više nisu bili jedinstveni na razini kraljevstva ili su to bili vrlo rijetko. B. Chevalier jasno je okarakterizirao tip odnosa koji se tada uspostavljao između kralja i njegovih gradova: prisilan dogovor kao čin „sumnjive ljubaznosti“ pod Karlom V.; niz lokalnih pobuna između 1379. i 1382.godine; nada koju su dijelili neki gradovi da je benevolentnost vojvode od Burgundije dovoljna za reformiranje države i olakšanje poreznog tereta i, naposljetku, tijekom mučnog iskušenja između 1420. i 1424.godine, svijest o „egoističnoj nemoći kneževa koje zanima jedino vlastita korist i destruktivni učinci anarhije“, zbog čega su gradovi jedino od kralja počeli očekivati „red, dobru upravu i poštivanje gradskih povlastica“. Razdoblje restaurirane monarhije bilo je i vrijeme srdačnog razumijevanja između vladara i gradova. Istodobno su gradovi doživljavali društvene promjene registrirane u mnogim monografijama, osobito u slučaju Lyona, Toursa i Poitiersa, koje dobro sintetizira Chevalier: stvaranje grupa uglednika, novog društvenog sloja, grupe zakonodavaca i kraljevih ili vladarovih dužnosnika. Za tu pojavu postoje brojna objašnjenja: propadanje straih trgovačkih patricija na ekonomskom i demografskom planu; širenje sveučilišta kojima su se u Engleskoj, kad je riječ o obrazovanju pravnika, pridružili i Inns of Court; nove potrebe države zbog rasta poreznog sustava i pravosudnih tijela; širenje kapitala kneževina i administrativna decentralizacija u Francuskoj nakon pobjede Karla VII. Ne smije se pretjerivati s opsegom tog fenomena. Guenee je svojedobno pokazao da je potrebno svesti na pravu mjeru ideju o „galopirajućoj birokratizaciji“ tijekom Stogodišnjeg rata. Nije bitan broj, već jedinstvo tih grupa, njihov zajednički duh, njihova dinamičnost.. U tom su razdoblju razrađeni temelji statuta javnog rada. Temeljno načelo po kojem dužnosnik nije mogao biti smijenjen, a da

ga se prije ne sasluša, štitio je od samovolje i jamčio stabilnost. Korištenje sustava izbora za sve veći broj ureda ograničavao je osobne utjecaje i jamčio izbor „sposobnih i prikladnih“ ljudi. Duh zajedništva se tako povezivao s javnim djelovanjem. Time je država mogla samo profitirati, ali samo od određene mjere, jer se javljala nova politička snaga koja se znala služiti državom radi vlastitih interesa. Poznavanje političkog društva i dalje skriva neke nepoznanice. Dok su predstvaničke supštine, vijeća i dužnosnici često bili predmetom daljnjih istraživanja, dvorovi su slabo poznati. Između 1337. i 1453. Godine polje političkih snaga mijenjalo se i rekonstruiralo. Rat je bio samo jedan od uzroka tih promjena, ali je svojim gospodarskim i društvenim posljedicama, promjenama koje je uveo u državni aparat, novim elanom koji je dao propagandi u korist krune i s novim oblikom nacionalnog osjećaja, nemalo dementirao krizu i omogućio jačanje francuske i engleske monarhije u kasnom srednjem vijeku.¹⁴

2.4.4. Političke i gospodarske prilike u Engleskoj za vrijeme Stogodišnjeg rata

Političke i gospodarske prilike u Engleskoj su vrlo turbulentne u to vrijeme jer dok su feudalni odnosi i feudalni način proizvodnje opadali, naglo su se razvijali buržoaski odnosi i buržoaski način proizvodnje. Pad feudalizma nije utjecao samo na barunstvo i poljoprivredu, on se dotakao gradova i organizacije gildi. Crna smrt i teški porezi zadali su zajedno sa Stogodišnjim ratom težak udarac povlaštenim gradovima. Kronike iz tog vremena pune su tuge nad njegovim propadanjem, uništenim ulicama i nepopločenim cestama, blatnjavim lukama i opadanjem stanovništva. Važan izuzetak ovoga opadanja bilo je neprekidno napredovanje Londona i nekolicine velikih luka, kao što je Bristol. Najunosnije grane strane trgovine bile su sve više koncentrirane u rukama organizacije nazvane Merchant Adventurers, koja je bila sposobna izgurati protivnike i koncentrirati trgovinu na nekoliko mjesta. Ima podataka da su napadi gusara bili sve češći, što je rezultat neprekidnih ratova, a ima slučajeva da su i tako važni gradovi kao Southampton i Sandwich bili porušeni od takvih razbojnika. U gradovima su gilde postojale sve zatvorenije, naučnički staž je prestao biti normalni stupanj u razvoju zanata i bilo je sasvim normalno da gilde budu rukama izabrane manjine. Za vladavine Henrija IV smatralo se nezakonitim da bilo tko osim slobodnih posjednika sa porezom od 20 šilinga godišnje daje svoju djecu na izučavanje zanata.¹⁵

Isto tako značajne bile su protuvrijednosti na selu. Plemići, koji su izgubili svoje socijalne funkcije, kao što je bio pravosuđe u ranom Srednjem vijeku, poprimili su u francuskom ratu

¹⁴ Isto., str. 475-478.

¹⁵ Perroy, Edouard, The Hundred Years War., str. 360.

nasilničke običaje. Na jednoj strani razvili su se u moderne posjednike, a na drugoj u razbojničke vođe. Svaki od ovih imao je bande naoružanih pristalica, bivših vojnika i ljudi iz nižeg plemstva, koji nisu bili sposobni da se prilagode izmjenjenim prilikama, koji su gledali na rad kao nedostojan i čiji je jedini posao bio terorizirati slabije susjede. U ranijim vremenima plemići su imali svojstvene sudove. Sada su svoje naoružane pristaše upotrebljavali za zastrašivanje i izazivanje mjesnih sudova. Visoki plemići štitili su svoje pristalice pred pravdom i ovaka praksa, poznata kao odbrana, postala je trajna sablazan. Nitko, od Parlamenta do najnižih slojeva činovništva, nije bio siguran pred prijetnjom ovakih bandi, čije je zastrašivanje spriječavalo svaku presudu koja je izrečena protiv interesa njihovih ljudi. Kad bi parnica između dvojice plemića dovela do sukoba, stvar bi se često završila surovom bitkom. Osnovni uzrok ovom političkom razbojništvu bio je raspad velikih posjeda kao ekonomskih zajednica. Cijene poljoprivrednih proizvoda su pale, i u vezi s tim pale su i rente, kojima su lordovi htjeli obnoviti svoje pozicije na račun svojih zakupaca. Ratne pljačke i koristi od ratnih isporuka predstavljale su za njih privremeno rješenje, ali poslije završetka Stogodišnjeg rata jedino sredstvo pomoću koga su mogli veliki lordovi povećati svoje prihode bilo je razbojništvo. Rezultat toga bila je upotreba imanja kao baza za stvaranje novih, privatnih vojnih jedinica. Jedna od najkarakterističnijih crta ovog vremena, koja ga oštro odvaja od vremena visoko (87.str.završ.) razvijenog feudalizma, jest potpuno izopčavanje zakona od strane vladajuće klase. To je više bilo bezakonje nego obično nepoštovanje zakona. Kad je bilo lišeno svih socijalnih funkcija, novo plemstvo je razvilo fantastičnu, ali površinsku profinjenost društvenih manira, pomno izgrađenu masku postfeudalnog ponašanja koja je skrivala stvarno propadanje. Odjeća i oklopi postajali su sve kićeniji. Oklopi su pravljeni od zlatnih i srebrnih ploča, ukrašavani ornamentima i postajali su sve skuplji, jer su se lordovi međusobno natjecali tko će napraviti veći utisak na dvoru. Grbovi, turniri, razrada viteških zakona dostigli su vrhunac baš u vrijeme kad su počeli gubiti svaku vezu s ratom. I trgovci i plemići bili su u to vrijeme daleko učeniji od svojih predaka. Hemfri, vojvoda od Glostera, posjedovao je jednu od najvećih biblioteka toga vremena, Erl od Vorstera, koji je u Ratu dvaju ruža postao čuven po svojoj surovosti, bio je isto tako poznat po svojoj kulturi i učenosti. Upravo ovo novo društvo koje je cijenilo nauku i koje se počelo pojavljivati širom Europe stvorilo je uslove koji su omogućili pronalazak tiska. Svećenstvo, jedina nekadašnja pismena klasa, samo je podmirivala svoje potrebe u pogledu knjiga, jer je prepisivanje rukopisa bilo jedno od glavnih zanimanja samostanima. Svjetovna čitalačka publika 15.stoljeća, pored toga što je bila daleko brojnija, bila je sastavljena od ljudi koji su bili suviše zaposleni da bi mogli sami prepisivati potrebne knjige, a profesionalni prepisivači bili su suviše spori i malobrojni da bi mogli podmiriti potražnju koja se naglo povećavala U sljedećim

godinama buržoazija je počela koristiti se tiskom kao oružjem, a za vrijeme protestantske Reformacije pojavio se ogroman broj religioznih i političkih polemičkih djela, šireći tako ideje Reformacije u daleko širem krugu nego što bi se inače moglo postići. Neredi i unutrašnji nemiri u 15.stoljeću kao da su bili čudnovato ograničeni na svome području. Iz raspadnutih ogromnih imanja izrastao je velik broj pravih i isusnih seoskih poljoprivrednika. Neki od njih radili su na malom komadu zemlje, ali njihov veliki dio bili su pravi mali posjednici- kakve danas nazivamo „kulacima“- koji su, nemajući nikoga tko bi ima zapovijedao i nikakve socijalne obaveze, mogli živjeti dobro tamo gdje bi njihov bivši gospodar sigurno doživio neuspjeh. Ovi zakupci novog tipa bili su sposobni vješto trgovati sa vlasnicima zemlje i snižavanjem renti prebaciti na njih gubitak uslijed pada cijene poljoprivrednih proizvoda. Oni su svakako upotrebljavali mnogobrojne najamne radnike, a jasno je da je već tada počeo proces putem koga je mali poljoprivrednik postao slobodan seljak, ili, još češće, poslodavac. Pored svega toga u to vrijeme bilo je više seljaka koji su obrađivali zemlju bilo kao slobodni zemljoposjednici bilo kao zakupci nego u bilo koje doba engleske povijesti. Radnici, koji su koristili niže cijene namirnica, imali su relativno visoke nadnice. Unajmljeni radnik primao je ogdišnje 20 šilinga 8 pensa i uz to hranu i stan, a žena je bila plaćena 14 šilinga. I radnici i seljaci bavili su se domaćom industrijom, pređenjem i tkanjem, a vjerojatno je, kako zbog tih mogućnosti tako i zbog općeg stanja u poljoprivredi, ovo doba za njih predstavljalo doba najvećeg prosperiteta u usporedbi sa prošlim i sljedećim stoljećem. Ove prilike, anarhija i blagostanje u 15.stoljeću predstavljaju potpuno normalnu pojavu, koja je nastala iz zajedničkog uzroka- prijelaza iz feudalnog u buržoasko društvo.¹⁶

2.4.4.1. Parlament i obitelj Lancaster

Nekoliko godina poslije ustanka od godine 1381. zemljom je u ime Richarda upravljao Savjet, tojest vladajuća klika plemića okupljenih oko Johna Gaunta. Ali Gauntov je autoritet oslabio zbog ustanka, koji je bio jasan dokaz njegove sveopće nepopularnosti, kao i intriga plemićkih suparnika. Oko kralja se ubrzo počela okupljati protivnička stranka, prkoseći Gauntovoj nadmoći. Ova je gupa znatnim dijelom bila vezana za kraljevu ličnost, a činili su je kraljevi prijatelji i oni koji se nisu mogli koristiti dobitima koje su donosile činovničke funkcije. U njoj je bilo i nekoliko mlađih plemića, kao Earl iz Oxforda, i njihovih plemićkih porodica, kao naprimjer porodica Michael de la Polea, halskog trgovca. I među londonskim trgovcima nastao je ozbiljan rascjep. Suknari, tojest oni koji su se bavili trgovinom vunei odjeće, bili su pod

¹⁶ Morton, A.L., Istorija Engleske., str. 86-89.

zaštitom Johna Gaunta, dok je kralj pomagao trgovce namirnicama. Vjerojatno je ova podjela bila u vezi sa činjenicom da se kraljevska stranka protivila daljem produžavanju rata sa Francuskom, za koju su trgovci vunom, prirodno, bili veoma zainteresirani. Poslije nekoliko godina ova je borba između dvije stranke dostigla kulminaciju 1386.godine optužbom podignutom protiv kraljevskog kancelara grofa od Safolka zbog zlouporabe službe. Ova je optužba donesena novom procedurom, u kojoj je Donji dom imao ulogu tužitelja, a Dom lordova ulogu sudca. Ova se procedura uglavnom razvila kao sredstvo kojim se ograničavala kraljeva moć, time što su se napadali kraljevski službenici, a bio je to primitivan način kojim se osiguravala odgovornost ministara Parlamentu. Nakon tužbe protiv Safolka došlo je do uspostavljanja kontrolnog komiteta „Lordovi prizvanici“ („Lords Appellant“), prema uzoru koji je bio tradicionalan u sukobima baruna da krunom. Od ranijih pokušaja te vrste ovaj se razlikovao uskom povezanošću sa Parlamentom, kome je direktno odgovarao za svoju djelatnost. Ovaj novouspostavljeni komitet uspio je neko vrijeme očuvati vlast, međutim 1389.godine Richard je izvršio državni udar i preuzeo kontrolu. Period koji dolazi jedan je od najmračnijih u engleskoj povijesti, iz dva razloga. Prvo, jer su nepoznati ciljevi stranaka, i drugo, zbog kompliciranih međusobnih strujanja koja su proizlazila iz osobnih svađa i promjenjivih raspoloženja odanosti, jedan tren prema jednoj, drugi prema drugoj strani. Ali ovaj je period bio i u Francuskoj i svugdje u svijetu period jačanja kraljevskog apsolutizma, i zbog toga se može pretpostaviti da je Richard radio s ciljem uspostavljanja diktatorske vlasti. Prvih godina poslije državnog udara kralj se pažljivo savjetovao sa Donjim domom, a ovaj mu je sa svoje strane spremno uzvratio suradnju. Ovaj je period vrlo važan, jer se tada Donji dom prvi put počeo pojavljivati kao politička snaga, neovisno o visokim plemićima. Ovaj savez između kralja i Donjeg doma potpuno je razumljiv. Kralj je preuzeo vlast, prkoseći najvišem dijelu plemstva, i nije mogao dopustiti da izgubi i podršku nižeg plemstva. Istovremeno nijedna vlada toga vremena nije mogla postojati bez pozadine financijski jakih londonskih trgovaca, a Richard je imao dovoljno snage da sebi i svojim prijateljima osigura kontrolu nad gradom Londonom. Položaj malih zemljoposjednika također je bio nesiguran. S jedne strane su im prijetili seljaci i radnici raznim zahtjevima, a s druge strane ugrožavala ih je sve veća moć i nasilje visokih plemića koji su ih nastojali uništiti. Na osnovu toga stvoren je jedan nezgodan savez, u kome su obje strane bile svjesne za čim cilja njihov saveznik i obje nastojale u potpunosti iskoristiti ovu situaciju. Ubrzo se razvilo i novo strujanje opozicije protiv Richarda, kao posljedica njegove pretjeranosti rasipanja krunskog imanja i okrutnog suzbijanja svake opozicije. Progonstvo Henryja Bolinbrokea, sina Johna Gaunta, i konfiskacija njegovoga imanja nakon Gauntove smrti uzbudili su čak i one plemiće koji su se do tada prijateljski ili neutralno odnosili prema

Richardu. Trgovci su se otuđili zbog nezakonitog oporezivanja i zbog neuspjeha vlade u suzbijanju gusarstva. U takvoj situaciji Richard je poduzeo korake, koji nikada nisu u potpunosti objašnjeni. Osigurao se nazovi Parlamentom na osnovu krivotvorenih izbora, i da bude dvostruko siguran, sazvaio ga je u Shrewburyju da bi bio dalje od eventualne pobune u Londonu, a da bi se London uplašio osigurao je svoj Parlament odredima velških strijelaca. Prislio je Parlament da mu izglasa sve tražene poreze i da vlast prenese na komitet pod njegovom osobnom kontrolom. Godinama je izgledalo da je njegova moć apsolutna, ali se ona oslanjala samo na velške najamnike, i kad se 1399.godine Henry Bolingbrook iskrcao sa zahtjevom da mu se vrati zapljeno imanje, Richard se našao sam, bez pristalica. Po drugi put je kralj svrgnut sa prijestolja od strane Parlamenta, poslije nasilnog prihvatanja vlasti pomoću vojske. Ovoga puta Parlament je otišao dalje nego u slučaju Edwarda II. Tada je Edwardov sin naslijedio oca bez poteškoća, a sada je Parlament odredio novoga kralja, koji nije iamo izravnog naslijednog prava i čija je titula ovisila o parlamentarnoj suglasnosti i izboru. Novi kralj Henry IV bio je obavezan voditi politiku suradnje sa nižim plemstvom i gradskom buržoazijom, i za njegove vladavine Parlament je postigao vrhunac svog značaja u Srednjem vijeku. Da bi se osigurala podrška Donjeg doma, morale su se provesti mjere koje bi učinile kraj anarhiji visokog plemstva. Međutim, Henry je došao na prijestolje uglavnom njihovom pomoći i ono je zato očekivalo veće povlastice. Kao posljedica toga izbio je 1403.godine generalni ustanak protiv kralja, organiziran od strane divljih marčerskih lorodova sa Sjevera i Zapada, pod rukovodstvom Earla iz Nortamberlanda i Mortimera, grofa iz Marča, koji je porijeklom bio bliži Edwardu III nego sam Henry. Imali su podršku Škotske i Walesa, koji se pobunio pod vodstvom Owena Glendowera i u periodu jedne generacije uživao potpunu nezavisnost. Henry ih je uspio poraziti u bitci kod Šruberija zahvaljujući uzajamnom nepovjerenju ovih saveznika i njihovim stalnim vojničkim greškama. U preostalim godinama svoje vladavine Henry je pokazao svoju diplomatsku sposobnost izbjegavanja sukoba, što mu je pomoglo u sprječavanju svake ozbiljnije opozicije. On je imanju krune pripojio imanje vojvode od Lankastera i time izbjegao stalno potraživanje novca, što bi zasigurno naišlo na otpor. Za njegove vladavine bio je običaj da Parlament odredi u koje će se svrhe trošiti prihodi. Prihodi od krunskih imanja bili su određeni za održavanje kraljevske kuće, a tovarina i druge trgovinske (91.str.završ.) pristojbe te takse za uvoz- za uzdržavanje mornarice i obranu obale. U ovu svrhu odobravale su se velike svote. Carina na vunu bila korištena za obranu Kalea, a ostali porezi za opću obranu kraljevine. Izbor u Parlament predstavljao je sada privilegiju, a ne teret, i u provniciji su počele borbe da se kontrola izbora zadrži u rukama plemstva. Klasa slobodnih seljaka-farmera, koja se počela sve više izdizati, počela je aktivno sudjelovati u izborima za okružne sudove. 1429.godine donesena je odredba

kojom se ograničavaju ove slobode. Ova njena svrha iznesena je vrlo iskreno. U njoj se, naprimjer, izjavljuje da je na izborima „u posljednje vrijeme sudjelovao vrlo velik, upravo pretjeran broj ljudi... od kojih su većina bili ljudi slabog imovinskog stanja, ili inače beznačajni, a mnogi od njih su smatrali da je njihov glas na izborima ravan glasu dostojanstvenih kneževa i viteza...“. Uбудуće će pravo sudjelovanja na izborima imati samo oni koji „plaćaju zakup u visini od najmanje 40 šilinga godišnje, osim ostalih poreza“. Zakupnici sa 40 šilinga godišnje zadržali su monopol nad pokrajinskim provincijama sve do Reforme 1832.godine. u gradovima nije bilo jednoobraznih zakonskih povlastica, već su u svakom izbori provedeni prema lokalnim običajima. Uredbu iz 1429.godine slijedila je 1445.godine druga, u kojoj se zahtijevalo da oni koji budu izabrani u Parlament budu ljudi dobrog roda. I davno prije toga Parlament je bio namješten, ali sada, kada je broj birača bio smanjen, a anarhija 15.stoljeća postajala sve dublja, ovav Parlament bio je redovita praksa. Visoki lordovi dolazili su u Westminster sa bandama svojih pristalica i napravili od Parlamenta samo instrument koji je ispunjavao želje klike koja je tog trenutka bila na vlasti. Donji dom se svojevrijedno riješio svoje masovne baze pomoću koje se jedino mogao suprotstaviti svakom takvom pritisku. Ove promjene karakteriziraju proglašenje Zakona o gubitku građanskih prava zbog zločina (Bill of Attainder), koji je umjesto uobičajne optužbe zbog zloporabe službe (Impeachment). Prema tome zakonu grupa koja je vršila nadzor nad Parlamentom mogla je svoje neprijatelje osuditi zakonskim ukazom, bez sudskog postupka. Tijekom cijelog Rata dvaju ruža svaka promjena ratne sreće značila je za pobjeđenog uništenje. U ovim borbama Parlament je postao potpuno beznačajan i izgubio je gotovo svaki utjecaj. Činjenica da nije bio ukinut već je radio i bio korišten ostala je kao odraz njegovog nekadašnjeg značaja. Širom cijele Europe rapadale su se čitave ustanove jer nije postojala dovoljno jaka srednja klasa koja bi ih održala na životu. U Engleskoj je srednja klasa- sitno plemstvo i trgovci- bila dovoljno jaka da je obje strane cijene kao saveznika. Upravo ta činjenica sa se Parlament pokazao elastičnim bila je argument protiv ograničavanja njegove moći, i na kraju 15.stoljeća ova njegova moć bila je bar teoretski veća nego ikad ranije. Rezultat toga bila je težnja buržoazije da sačuva Parlament i da ga upotrijebi kao oružje kad god se osjeti dovoljno jakim za to.¹⁷

¹⁷ Isto., str. 90-93.

2.4.5. Popis važnijih engleskih i francuskih vladara i zapovjednika

Engleska¹⁸

Kralj Edward III	1327.–1377.	sin Edwarda II.
Kralj Richard II	1377.–1399.	unuk Edwarda III.
Kralj Henry IV	1399.–1413.	unuk Edwarda III.
Kralj Henry V	1413.–1422.	sin Henrya IV.
Kralj Henry VI	1422.–1461.	sin Henrya V.
Edward, Crni princ	1330.–1376.	sin Edwarda III.
John od Gaunata, Prvi knez Lancastera	1340.–1399.	sin Edwarda III.
John od Lancastera, Prvi knez Bedforda	1389.–1435.	sin Henrya IV.
Henry od Grosmonta, Prvi knez Lancastera	1306.–1361.	vitez
John Talbot, Prvi vladar Shrewsburya	1384.–1453.	vitez
Richard Plantagenet, Treći knez Yorka	1411.–1460.	vitez
Sir John Fastolf	1378.–1459.	Vitez

Francuska¹⁹

Kralj Filip VI	1328.–1350.	
Kralj Ivan II	1350.–1364	sin Filipa VI.
Kralj Charles V.	1364.–1380.	Sin Ivana II.
Luj I. Anžuvinski I.	1380.–1382.	Sin Ivana II.
Kralj Charles VI.	1380.–1422	Sin Charlesa V.

¹⁸Curry, Anne, The Hundred Years War 1337.-1453., Osprey publishing, Leeds, 2002., str. 16.

¹⁹ Isto., str. 19.

Kralj Charles VII	1422.–1461.	Sin Charlesa VI.
Ivana Orleanska	1412.–1431.	zapovijednik
Jean de Dunois	1403.–1468.	vitez
Gilles de Rais	1404.–1440.	vitez
Bertrand du Guesclin	1320.–1380.	vitez
Jean Bureau	13??.–1463.	vitez
La Hire	1390.–1443.	vitez

3. Zaključak

Stogodišnji rat kao najkrvaviji sukob u srednjem vijeku ostavio je brojne posljedice koje su na kraju krajeva rezultirale propastom feudalnog sustava, ali i visokim napretkom zaraćenih zemalja, Engleske i Francuske. Francuska je tada postala centralistička država što joj je jedna od osnovnih odlika i danas. Engleska, koja je i tada bila centralizirana, pokazala je u tom ratu sve prednosti koje ima jedna dobro organizirana država prilikom vojnog pohoda. No, kad se i Francuska organizirala ratni uspjeh se okrenuo u njezinu korist. Ivana Orleanska, jedan od glavnih nacionalnih simbola i ponosa Francuske ostala je i danas zapamćena kao dobar vojskovođa i organizator što je i bilo potrebno Francuskoj u tom turbulentnom povijesnom razdoblju. Također je ovaj dugogodišnji sukob pokazao sve taktičke prednosti u moderniziranju u revolucionarnim elementima u naoružanju kao što su engleski dugi lukovi i vatreno oružje. Slika vojnog sukoba u srednjem vijeku u većini ljudi je takva, krvava, kakva je bila za vrijeme Stogodišnjeg rata. Kako god bilo, ovaj rat je donio samo zlo običnom narodu koji su bili pod izravnim udarom zbog pustošenja, pljački, ubijanja i brojnim porezima koji su se skupljali za financiranje rata.

4. Popis literature

Knjige:

1. Carpentier, Jean, Lebrum, Francois, Povijest Francuske, Barbat, Zagreb, 1999.
2. Curry, Anne, The Hundred Years War 1337.-1453., Osprey publishing, Leeds, 2002.
3. Kosminski, E.A., Povijest srednjega vijeka, Školska i pedagoška izdanja nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb, 1946.
4. Morton, A.L., Istorija Engleske, Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“, Sarajevo, 1955.
5. Perroy, Edouard, The Hundred Years War, Capricorn Books, 1965.
6. Skupina autora, Povijest 7, Razvijeni srednji vijek, Europapress holding, Zagreb, 2007.
7. Skupina autora, Vojna enciklopedija 9, Izdanje redakcije vojne enciklopedije, Beograd, 1975.

